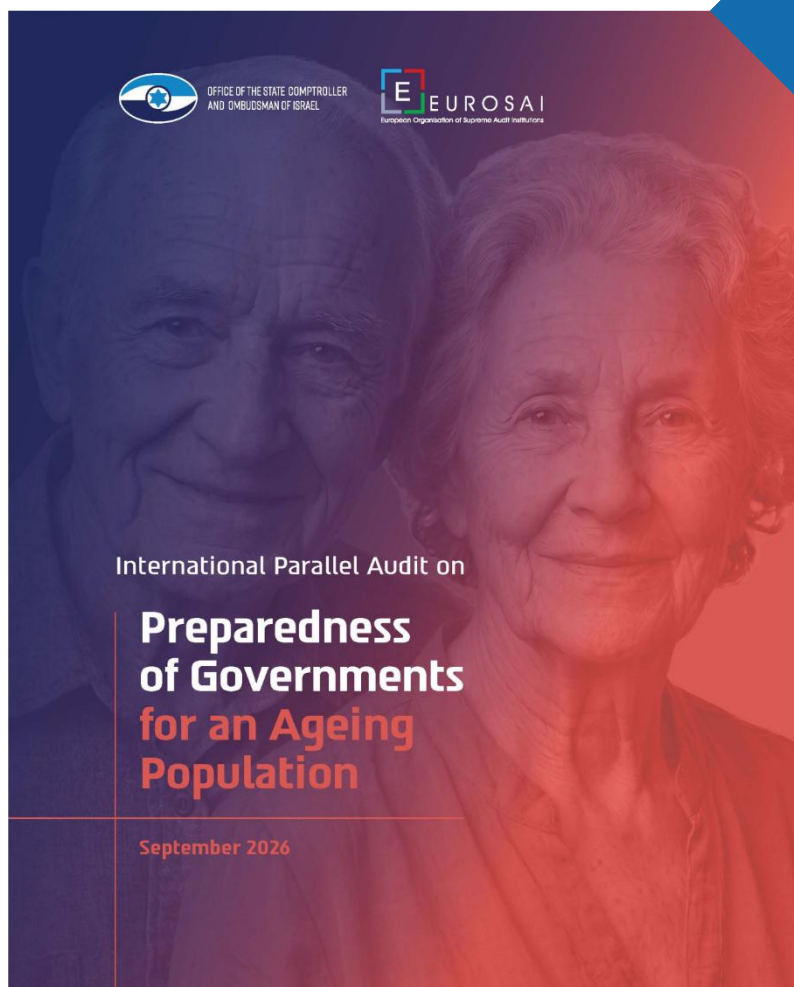

TARPTAUTINIO AUDITO SANTRAUKA

VYRIAUSYBIŲ PASIRENGIMAS VISUOMENĖS SENĖJIMUI

2026 m. rugsėjis

EUROSAI PIRMININKO ĮŽANGA

*„Atsistosi prieš žilagalvį ir pagerbsi seną žmogų...“
(Kunigų knyga 19:32, KJV)*

Gyventojų senėjimas yra vienas iš svarbiausių mūsų laikų demografinių pokyčių. Tai nėra siaura socialinė problema, tai nėra ir iššūkis, susijęs vien tik su sveikatos sektoriumi. Tai plataus masto, ilgalaikis ir įvairias vyriausybės sritis apimantis reiškinys, turintis įtakos sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros sistemoms, socialinei gerovei, pensijoms, darbo rinkoms, būstui, transportui, viešiesiems finansams, bendruomenės paslaugoms ir socialinei įtraukčiai. Kadangi vidutinė gyvenimo trukmė toliau ilgėja, o atotrūkis tarp ilgesnio gyvenimo trukmės ir sveikų gyvenimo metų tampa vis svarbesniu politiniu klausimu, vyriausybės privalo planuoti ateitį aiškiai, atsakingai ir ryžtingai.

EUROSAI požiūriu, šios ataskaitos svarba glūdi jos plačiame ir į ateitį orientuotame požiūryje į senėjimą. Ataskaitoje nagrinėjamas vyriausybių pasirengimas gyventojų senėjimui pagrindinėse politikos srityse: išsamūs vyriausybių planai ir biudžetiniai aspektai; bendruomeniniu pagrindu teikiamos sveikatos priežiūros paslaugos pagyvenusiems žmonėms; gerovė ir gyvenimo kokybė po išėjimo į pensiją; pensijų sistemų tvarumas. Visos šios sritys kartu atspindi poreikį taikyti suderintą, prevencinį ir į ateitį orientuotą požiūrį, kuris leistų vyriausybėms veiksmingai reaguoti į demografinius pokyčius.

Šiam tarptautiniam paraleliniam auditui vadovavo Izraelio valstybės kontrolieriaus ir ombudsmeno institucija, dalyvaujant Albanijos, Lietuvos, Maltos, Šiaurės Makedonijos, Paragvajaus, Lenkijos, Portugalijos ir Slovakijos Respublikos aukščiausiosioms audito institucijoms. Austrijos ir Čekijos aukščiausiosios audito institucijos dalyvavo stebėtojų teisėmis.

Šių aukščiausiųjų audito institucijų (AAI) bendras darbas labai prisidėjo prie to, kad gyventojų senėjimo klausimas sulaukė valstybės audito institucijų, vyriausybių ir platesnės visuomenės dėmesio visoje Europoje ir už jos ribų. Kai kelios audito institucijos lygiagrečiai nagrinėja tą pačią politikos problemą, kiekviena atsižvelgdama į savo šalies kontekstą, gaunamas platesnis ir išsamesnis supratimas nei tas, kurį gali suteikti bet kuris atskiras nacionalinis auditas. Toks bendradarbiavimas leidžia nustatyti bendras tendencijas, palyginti politikos priemones, išryškinti gerąją patirtį ir suformuluoti įžvalgas, kurių nebūtų galima gauti atliekant auditą atskirose šalyse.

Paralelinius auditus laiku viena iš vertingiausių profesinių iniciatyvų EUROSAI bendruomenėje. Jų vertę kuria ne tik galutinė lyginamoji ataskaita, bet ir pats procesas, skatinantis bendrą mokymąsi, metodologijų mainus, kolegiską dialogą, stipresnį analitinį mąstymą ir ilgalaikius profesinius ryšius tarp aukščiausiųjų audito institucijų. Šioje ataskaitoje įgyta patirtis papildo kitas svarbias tarptautines audito iniciatyvas, įskaitant tarptautinę ataskaitą apie dirbtinį intelektą, ir parodo EUROSAI gebėjimą spręsti sudėtingus, į ateitį orientuotus klausimus, kurie yra esminiai 21-ojo amžiaus viešajam valdymui.

Ataskaitos išvados perteikia aiškią žinią: nors daugelis šalių pripažįsta pasirengimo gyventojų senėjimui svarbą, dažnai išlieka atotrūkis tarp deklaruojamos politikos ir jos

faktinio įgyvendinimo. Vyriausybinių planų ir biudžetinių aspektų srityje ataskaitoje nurodomi tokie iššūkiai kaip fragmentuotos strategijos, nepakankamai išmatuojami tikslai, neaiškus atsakomybės pasiskirstymas, ribotas tarpžinybinis koordinavimas ir specialių daugiamečių biudžetų nebuvimas. Be tvirto valdymo ir biudžetinio pagrindo nacionaliniai planai gali likti tik deklaratyvūs, o ne operatyvūs.

Sveikatos srityje ataskaitoje pabrėžiama vis didėjanti bendruomenėje ir namuose teikiamų medicininių paslaugų vyresnio amžiaus žmonėms svarba. Šios paslaugos gali būti stacionarios priežiūros ir priežiūros specializuotuose centruose alternatyva arba papildymas, gali pagerinti priežiūros tęstinumą, prisidėti prie gyvenimo kokybės gerinimo ir didinti sveikatos sistemų veiksmingumą. Tačiau perėjimas nuo stacionarios priežiūros modelių prie bendruomenėje teikiamos priežiūros reikalauja strateginio planavimo, išteklių, kvalifikuoto personalo, patikimų informacinių sistemų ir veiksmingų stebėsenos mechanizmų.

Ataskaitoje taip pat pabrėžiama, kad sėkmingas senėjimas vertinamas ne tik pagal gyvenimo trukmę, bet ir pagal vėlyvojo gyvenimo kokybę, orumą bei prasmę. Gerovė po išėjimo į pensiją priklauso nuo savarankiškumo, socialinių ryšių, dalyvavimo visuomenės gyvenime, užimtumo galimybių, priklausymo bendruomenei ir gebėjimo spręsti vyresnio amžiaus žmonių vienišumo problemą. Tyrimo rezultatai rodo, kad nors dalyvaujančios šalys pripažįsta šių klausimų svarbą, reikia dėti daugiau pastangų, kad politinė atsakomybė virstų veiksmingais, individualizuotais sprendimais.

Kalbant apie pensijų sistemas, ataskaitoje pabrėžiamas pagrindinis pensijų vaidmuo užtikrinant socialinę apsaugą ir ekonominį stabilumą. Tuo pačiu metu visuomenės senėjimas kelia vis didesnį demografinį, fiskalinį ir aktuarinį spaudimą pensijų sistemoms. Išvados rodo, kad būtinos ilgalaikės reformos, automatiniai subalansavimo mechanizmai, ankstyvas rizikos nustatymas ir tarptautinės patirties panaudojimas, siekiant sustiprinti pensijų tvarumą ir kartu apsaugoti vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo lygį.

Bendra išvada yra tokia: norint pasirengti gyventojų senėjimui, reikia pereiti nuo fragmentiškų ir reaktyvių priemonių prie visapusiškos, visą vyriausybę apimančios politikos. Vyriausybės turėtų nustatyti aiškias nacionalines strategijas, išmatuojamus tikslus, aiškiai apibrėžtas atsakomybes, veiksmingus koordinavimo mechanizmus, patikimus duomenis, rezultatų stebėseną ir specialiai šiam tikslui skirtus daugiamečius išteklius. Tuo pačiu metu viešoji politika neturi būti orientuota vien tik į sistemas ir biudžetus. Ji taip pat turi užtikrinti pagyvenusių žmonių orumą, savarankiškumą, teises, dalyvavimą visuomenės gyvenime ir gyvenimo kokybę.

Žvelgiant į ateitį, raginu aukščiausiąsias audito institucijas (AAI) toliau nagrinėti vyriausybių pasirengimą gyventojų senėjimui kaip pagrindinį ir nuolatinį audito klausimą. Senėjimas nėra vienkartinis iššūkis. Tai ilgalaikis pokytis, reikalaujantis nuolatinio politikos, įgyvendinimo, biudžeto planavimo ir poveikio vertinimo. AAI tenka svarbus vaidmuo – klausti, ar vyriausybės imasi veiksmų laiku, kuria ilgalaikius planus, veiksmingai paskirsto išteklius ir praktiškai gerina vyresnio amžiaus piliečių gyvenimo kokybę.

Norėčiau išreikšti nuoširdžią padėką Izraelio valstybės kontrolieriaus ir ombudsmeno institucijos audito grupėms už šio svarbaus projekto vadovavimą, taip pat visoms dalyvavusioms aukščiausiosioms audito institucijoms už jų profesionalumą, atsidavimą ir indėlį. Taip pat dėkoju stebėtojų statusą turinčioms aukščiausiosioms audito institucijoms ir audito grupėms, kurių žinios, patirtis ir bendradarbiavimas leido sėkmingai užbaigti šį projektą.

Ši ataskaita yra puikus pavyzdys, rodantis, kad EUROSAI nariai sugeba bendradarbiauti, kartu mokytis ir kartu prisidėti prie geresnio viešojo valdymo. Tikiu, kad jos išvados ir rezultatai padės vyriausybėms, parlamentams, politikos formuotojams ir aukščiausioms audito institucijoms pasirengti ateičiai, kurioje ilgesnis gyvenimas bus susijęs su geresne sveikata, ekonominiu saugumu, socialine įtrauka ir žmogaus orumu.

Matanyahu Englman,
EUROSAI pirmininkas

Izraelio valstybės kontrolierius ir ombudsmenas

SANTRAUKA

Apibendrinimas

Gyventojų senėjimas, kurį lemia ilgesnė gyvenimo trukmė ir mažėjantis gimstamumas, yra vienas iš svarbiausių XXI amžiaus demografinių pokyčių. Nors ilgesnis ir sveikesnis gyvenimas yra puikus pasiekimas, jis kelia didelių iššūkių viešųjų sistemų finansiniam, socialiniam ir instituciniam tvarumui visame pasaulyje. Prognozuojama, kad per ateinančius dešimtmečius 65 metų ir vyresnių žmonių skaičius pasaulyje padvigubės, o sparčiausias augimas bus pastebimas besivystančiose šalyse¹.

Siekdama išspręsti šią problemą, Izraelio valstybės kontrolieriaus ir ombudsmeno tarnyba 2024 m. lapkričio mėn. inicijavo tarptautinį lygiagretų auditą, kuriame dalyvavo kitos aštuonios aukščiausiosios audito institucijos: Albanijos, Lietuvos, Maltos, Šiaurės Makedonijos Respublikos, Paragvajaus Respublikos, Lenkijos, Portugalijos ir Slovakijos Respublikos aukščiausiosios audito institucijos, siekdamos įvertinti vyriausybės pasirengimą senėjančiai visuomenei.

Šio bendro audito išvados atskleidžia didelį atotrūkį tarp deklaratyvios nacionalinės politikos ir jos faktinio, veiksmingo įgyvendinimo. Išsamiuose planuose dažnai trūksta patvirtintų veiksmų planų, išmatuojamų tikslų ar aiškiai apibrėžtų atsakomybių, o tai lemia fragmentišką įgyvendinimą, pastangų dubliavimą ir nesugebėjimą nuosekliai tenkinti daugialypius pagyvenusių žmonių poreikius. Šis įgyvendinimo atotrūkis akivaizdžiai matomas bendruomeninėse sveikatos priežiūros paslaugose, kurių teikimui trukdo nekonkretus biudžeto planavimas ir globėjų žmogiškųjų išteklių trūkumas. Be to, nepaisant strateginių įsipareigojimų, perėjimas nuo stacionariosios prie bendruomeninės priežiūros teikimo tebėra itin lėtas. Socialinės gerovės sektoriuje nuolat pastebimas neatitikimas tarp vienišumo kaip svarbios problemos pripažinimo ir aktyvių nacionalinių mechanizmų, skirtų vienišiesiems pagyvenusiems žmonėms identifikuoti ir jiems padėti, trūkumo, o priemonės, skirtos užimtumui po išėjimo į pensiją skatinti, apskritai atrodo nepakankamos, kad žymiai padidintų dalyvavimą darbo rinkoje. Nepaisant vykstančių reformų, pensijų sektoriuje vis dar nepavyksta užtikrinti ilgalaikio fiskalinio ir aktuarinio stabilumo, todėl sistemos lieka pažeidžiamos demografinių rizikų, pavyzdžiui, aukšto senyvo amžiaus priklausomybės koeficiento ir mažėjančio gimstamumo, požįriu.

Siekiant užtikrinti tvarią ateitį, audito ataskaitoje išskiriamos trys pagrindinės rekomenduojamos priemonės, sujungtos į vientisą strategiją. Pirma, vyriausybės turi pereiti nuo deklaratyvios politikos prie praktiškai įgyvendinamų, gerai finansuojamų nacionalinių strategijų, kurias remtų stiprios koordinuojančios institucijos, turinčios įgaliojimus užtikrinti bendradarbiavimą. Antra, jos turi stiprinti duomenimis pagrįstą planavimą ir aktyviai spręsti darbo jėgos trūkumo problemą, pritaikydamos mokymo ir užimtumo modelius bendruomenės sveikatos priežiūros ir socialinės priežiūros srityse. Trečia, vyriausybės turėtų įgyvendinti aktyvų rizikos valdymą ir prisitaikančius mechanizmus, pavyzdžiui, automatines balansavimo sistemas, susiejančias pensinį amžių su gyvenimo trukme, siekiant sumažinti politinio įsikišimo poreikį ir sustiprinti pensijų sistemų ilgalaikį stabilumą.

¹ Jungtinės Tautos, „Pasaulio gyventojų perspektyvos 2024 m.“ rezultatų santrauka (2024 m.), p. 12, 22; Pasaulio sveikatos organizacija, „Senėjimas ir sveikata“ (spalio 1 d.) [\[nuoroda\]](#)

Nepaisant šių bendrų sisteminių iššūkių, tarptautinis paralelinis auditas taip pat atskleidė vertingą gerąją praktiką visose dalyvaujančiose šalyse. Pavyzdžiui, Albanija įgyvendino užimtumo procesų skaitmeninį tobulinimą kartu su mokesčių lengvatomis šeimoms, o Izraelis nustatė Nacionalinius optimalaus senėjimo rodiklius, skirtus vyresnio amžiaus gyventojų gerovei vertinti. Lietuva priėmė Vyresnio amžiaus žmonių politikos pagrindų įstatymą, o Malta gali pasigirti plačiu spektru gerai išvystytų namuose teikiamų medicininių ir klinikinių paslaugų. Šiaurės Makedonija į savo Nacionalinę plėtros strategiją tiesiogiai įtraukė išmatuojamus rodiklius ir numatomas išlaidas, Paragvajaus Respublika oficialiai pripažino šeimos globą kaip esminį socialinės paramos ramstį, o Lenkija parengė visapusišką nacionalinę vyresnio amžiaus žmonių politiką, kurioje numatytos ekonominės paskatos dirbant po išėjimo į pensiją.

Be to, Portugalija parengė aktyvaus senėjimo veiksmų planą, prie kurio tiesiogiai prisidėjo akademinė bendruomenė, socialinis sektorius ir vietos savivaldybės, o Slovakijos Respublika sėkmingai įgyvendino pensinio amžiaus automatinį suderinimą su gyvenimo trukme.

Galiausiai šie giluminiai demografiniai pokyčiai reikalauja sisteminio, holistinio ir ilgalaikio požiūrio į vyriausybių pasirengimą sveikatos, socialinės gerovės, užimtumo ir pensijų sistemų srityse. Šių ateities realijų numatymas yra gyvybiškai svarbus siekiant užtikrinti, kad ilgesnis gyvenimas būtų susijęs su geresne sveikata, prasmingu dalyvavimu visuomenės gyvenime ir aukšta gyvenimo kokybe, taip apsaugant vyresnio amžiaus žmonių orumą ir gerovę. Vykdydamos priežiūrą, aukščiausiosios audito institucijos, tiek rengdamos vietines ir nacionalines ataskaitas, tiek dalyvaudamos bendruose audituose, pavyzdžiui, šiame, gali reikšmingai padėti vyriausybėms kurti šias tvarias, įrodymais pagrįstas politikos kryptis, užtikrindamos, kad ilgesnė gyvenimo trukmė XXI amžiuje vyresnio amžiaus žmonėms taptų teigiamu ir prasmingu patyrimu.